

Kırda Yaşlanma ve Güncel Tezahürleri

Cenk Beyaz

Kırda Yaşlanma ve Güncel Tezahürleri

Ö Z E T

Kırda yaşlanmanın ele alınacağı bu politika notunda kırda hayatını sürdüren ve sürekli kırdaki ikamet etmese de kırsal alan ile irtibatlı olan yaşlı nüfusun durumu ele alınmaktadır. Bu amaçla öncelikle yaşlılıkla ilgili dünyadaki ve Türkiye'deki güncel verilere değinilmiş ve yaşlılığın durumu ortaya konulmuştur. Türkiye'deki ilgili kamu kurumlarının yaşlılara yönelik politikalarına; dünyadaki yaşlanma oranına ve Türkiye'de kırsal alandaki idari değişimlere vurgu yapılarak kırsal nüfus ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Türkiye'deki kır ve kent arasında vuku bulan yaşlı hareketliliği örüntülerinin ifade edilmesinin ardından kırsal alandaki yaşlılığın boyutları çok daha detaylı bir biçimde irdelenmektedir. Türkiye'nin yaşlılıkla ilgili önündeki en büyük sorunlardan biri toplumun zenginleşmeden yaşlanıyor olmasıdır. Bu durum yapısal yaşlanmanın ileri aşamada olduğu kır alanlarında daha da önem kazanmaktadır. Yaşlılığın giderek artacağı tahmin edilen bu bölgelerde meydana gelecek muhtemel sorunlarla başa çıkmanın yolları şimdiden hesap edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, kırsal nüfus, kırda yaşlanma, kırsal yoksulluk, yaşlı politikaları.

Atıf: Beyaz, C. (2023). *Kırda yaşlanma*, (Politika Notu: 2023/51). İstanbul: İlKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. DOI: <http://dx.doi.org/10.26414/pn051>

Y A Z A R H A K K I N D A

Dr. Öğr. Üyesi Cenk Beyaz, Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü lisans programından mezun olan Cenk Beyaz, yüksek lisans ve doktora eğitimini Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. 2011-2012 yılları arasında Erasmus Öğrenim Hareketliliği Programı kapsamında Hollanda'daki Groningen Üniversitesi, Sosyal ve Davranış Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde ve 2014 yılında Uluslararası Yaz Okulu Programı çerçevesinde Almanya'daki Heidelberg Üniversitesi'nde Uluslararası Alman Dili ve Kültürü Okulu'nda eğitim gören Beyaz'ın 2013 yılında Ötügen Neşriyat tarafından yayınlanan "Dersaadet'te Bir Sosyalist: Parlus Efendi" adlı bir kitap çalışması bulunmaktadır. Halihazırda İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

ilim kültür eğitim vakfı

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

TOPLUMSAL DÜŞÜNCE VE ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Bu Politika Notu Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: todam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İlKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İlKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlayıcılığı yoktur.

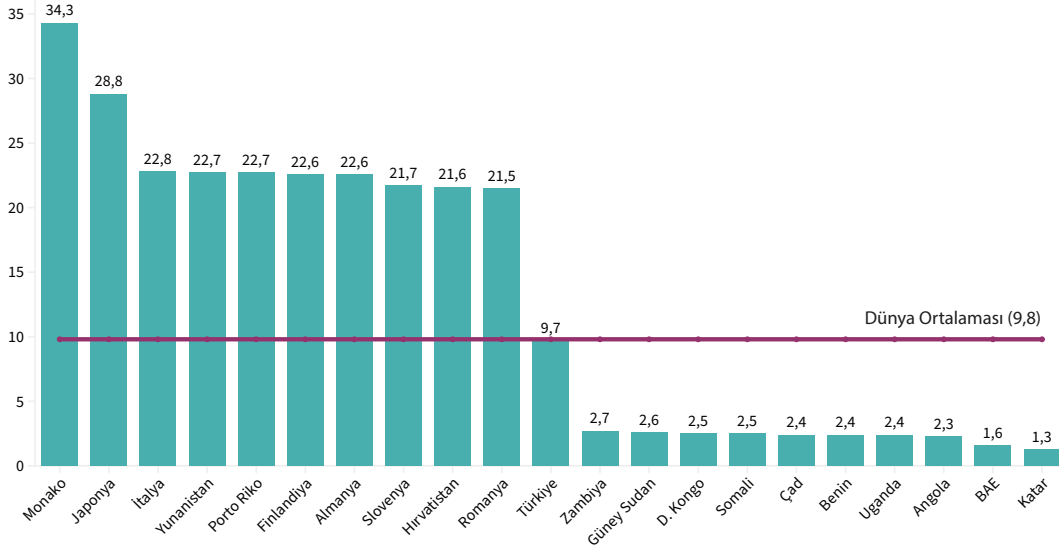
Giriş: Yaşlanmanın Yükselişi

Demografik olarak yaşlanma, toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının artması anlamına gelir. Bu bağlamda ilgili literatürde bir sıfat olarak “yaşlı/ihtiyar”, belirli bir süreci ifade etmesi bakımından “yaşlanma/yaş alma” ve genellikle 65 yaşından itibaren süregelen hayatı belirtmesi açısından ise “yaşlılık” kavramları kullanılabilir (Kurtkapan, 2018, s. 11). Birleşmiş Milletler yaşlılığın başlangıcını 60, Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye İstatistik Kurumu ise 65 yaş olarak belirlemiştir. Toplam nüfusun %10’unun 65 ve üzerindeki yaşlara sahip kişilerden oluşması o ülkenin yaşlı bir nüfusa sahip olduğunu belirtmek için yeterli olmaktadır.¹ Bu bakımdan Avrupa, en yaşlı nüfus oranına sahip kıtadır. Monaco, Japonya ve İtalya en yaşlı nüfus

oranına sahip ülkelerden olup (World Bank, 2022) Türkiye bu sıralamada 167 ülke içerisinde 68’incidir.

Dünya nüfusu her geçen gün yaşlanmakta ve 65 ve üzeri yaşa sahip grubun nüfusu, diğer yaş gruplarına göre daha hızlı bir şekilde artmaktadır. BM’nin dünya nüfus beklentisine (World Population Prospect) göre, 2022 yılında %10’luk yaşlı nüfusun, 2050 yılına kadar artarak %16’lık bir orana ulaşacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2022). Dünya Sağlık Örgütü’nün tahminlerine göre ise, 2030 yılına kadar her 6 kişiden 1’i 60 yaşın üzerinde olacak ve 2050 yılına kadar dünyanın 60 ve üzerinde yaşa sahip nüfusu ikiye katlanacaktır.

1 Bir ülke, yaşlı nüfus oranı %4’ten az ise çok genç, %4 ile 6,9 arasında ise genç, %7 ile 9,9 arasında ise olgun, %10 ile 19,9 arasında ise ileri yaşlı, %20 ile 29,9 arasında ise çok yaşlı ve %30 ve üzeri ise aşırı yaşlı toplum olarak nitelendirilmektedir (McCracken ve Phillips, 2005, s. 43 akt. Yakar ve Özgür, 2022, s. 234-235).

Şekil 1. Yaşlı Nüfus Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu 10 Ülke (% , 2021)

Kaynak: ABD Nüfus Bürosu, Uluslararası Veri Tabanı – TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2021

Dünya nüfusu giderek yaşlanırken Türkiye'deki gidişat da çok farklı değildir. Türkiye, demografik geçiş yaklaşımı² çerçevesinde üçüncü aşamanın sonunda konumlanmakta ve çok daha belirgin bir biçimde yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına doğru seyir izleyen bir nüfus yapısına evrilmektedir. TÜİK 2022 verilerine göre, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2017 yılında %8,5 iken, 2022 yılında %9,9'a yükselmiştir (TÜİK, 2022). Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir.

Toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranı il bazında incelendiğinde, doğurganlık oranı yüksek olan bölgelerde yaşlı nüfus oranının düşüklüğü göze çarpmaktadır. Şırnak, Hak-

kari, Şanlıurfa, Van ve Batman sırasıyla en düşük yaşlı nüfus oranına sahip iller olup bu illerde yaşlı nüfus oranı %5'in altındadır. İstanbul'un %7,5 ile görece yaşlı nüfus oranının düşük olmasının sebebi ise genç nüfusu barındırabilecek istihdam ve eğitim olanaklarının fazla olması ve hem ekonomik hem de sosyal olarak yaşlı nüfus için cazip bir şehir olmamasıdır. Yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il ise %20,1 ile Sinop'tur. 2021 yılında yaşlı nüfus oranı %15'in üzerinde 14 il bulunmakta ve TÜİK'in 2025 projeksiyonuna göre bu il sayısının 24'ün üzerine çıkacağı öngörülmektedir.

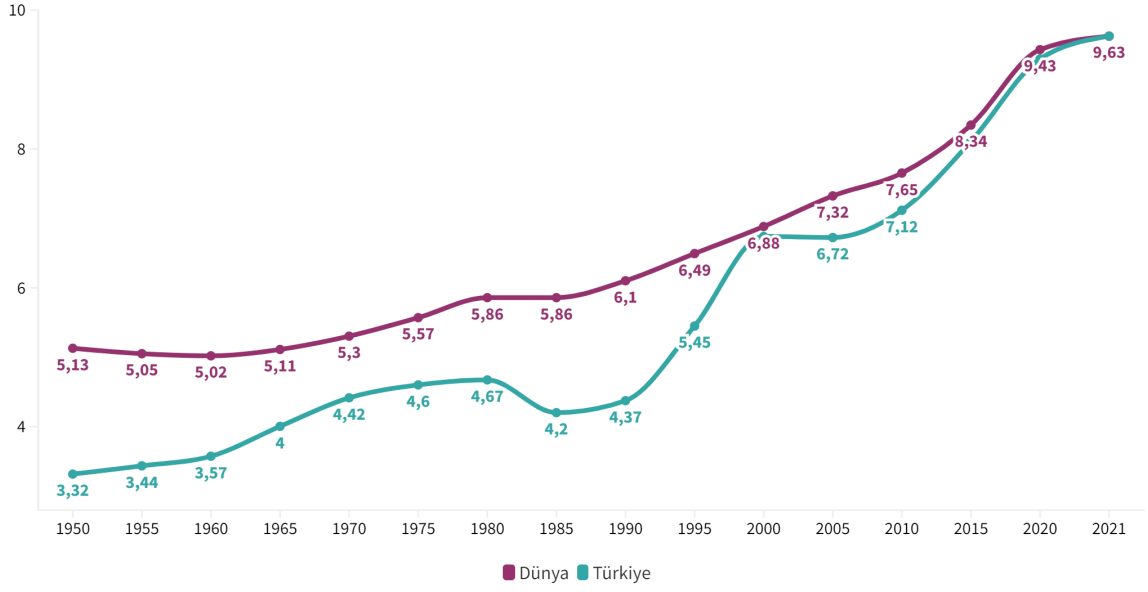
Türkiye'de Kırsal Alan

Cumhuriyet'in 1927 yılındaki ilk nüfus sayımına göre, toplam nüfusun %75,8'i belde ve köy gibi kırsal alanlarda ikamet etmekteydi (Sağ-

2 İlk defa Frank W. Notestein tarafından dile getirilen yaklaşım, modernleşme teorisine paralel olarak nüfusların sahip oldukları yüksek ölüm ve doğum oranlarından düşük ölüm ve doğum oranlarına doğru gerçekleşen dönüşüme odaklanmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz. (Yüceşahin, 2011).

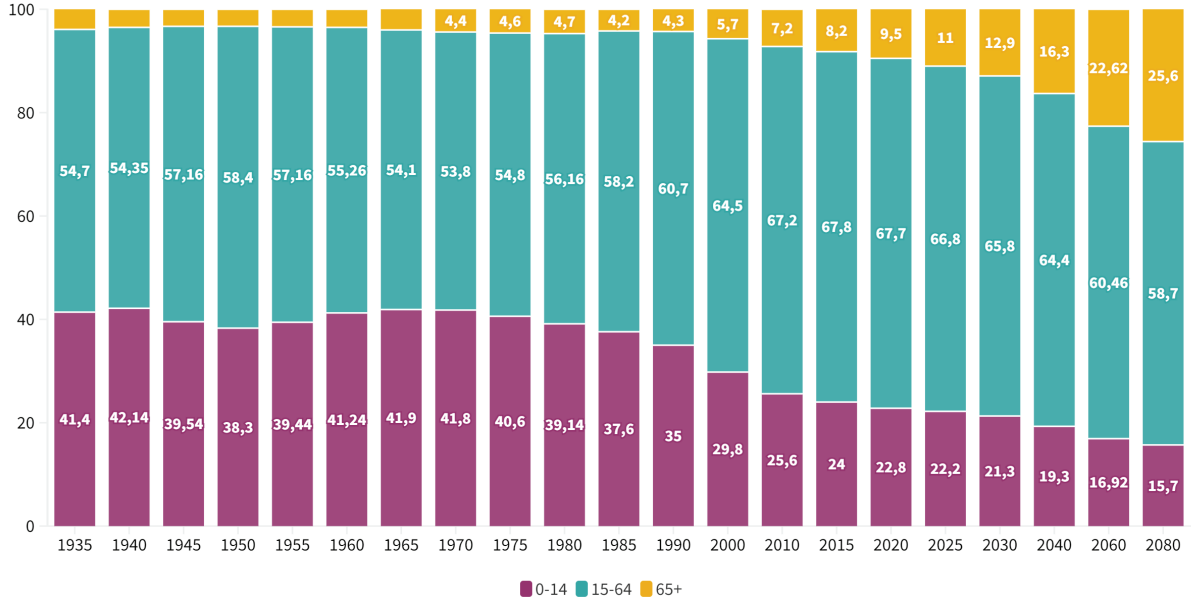
İLKE POLİTİKA NOTU

Kırda Yaşlanma ve Güncel Tezahürleri

Şekil 2. Dünyada ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus Oranı (% , 1950-2020)

Kaynak: İşgücü İstatistikleri, OECD

Şekil 3. Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Projeksiyonlar (% , 1995-2080)

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2021

İLKE POLİTİKA NOTU

Kırda Yaşlanma ve Güncel Tezahürleri

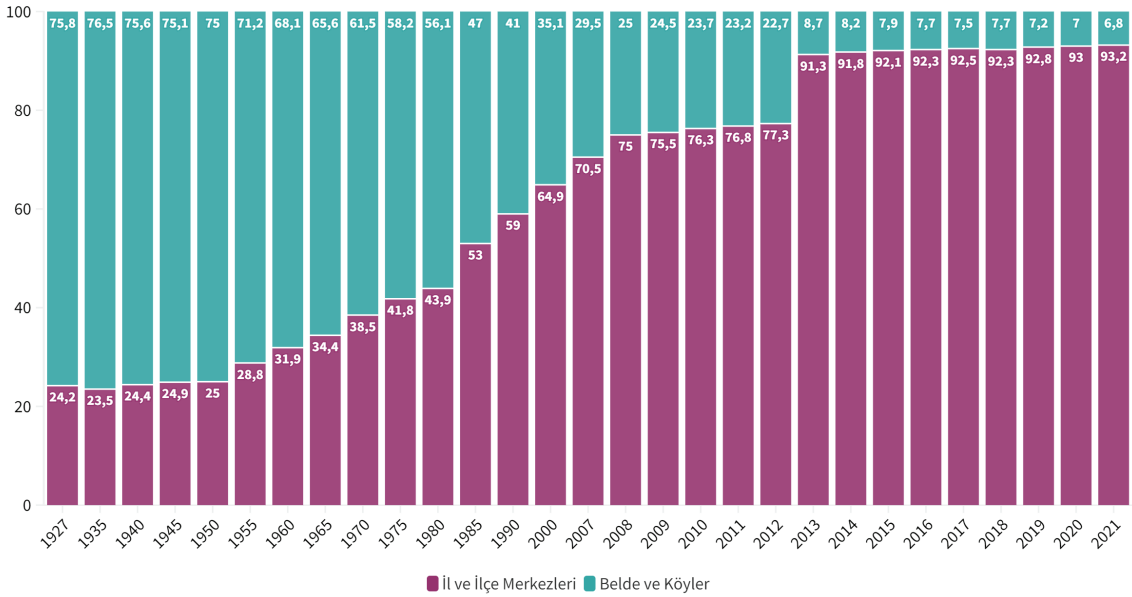

Şekil 4. İllere Göre Yaşlı Nüfus Oranı, 2021

Kaynak: TÜİK, 2021

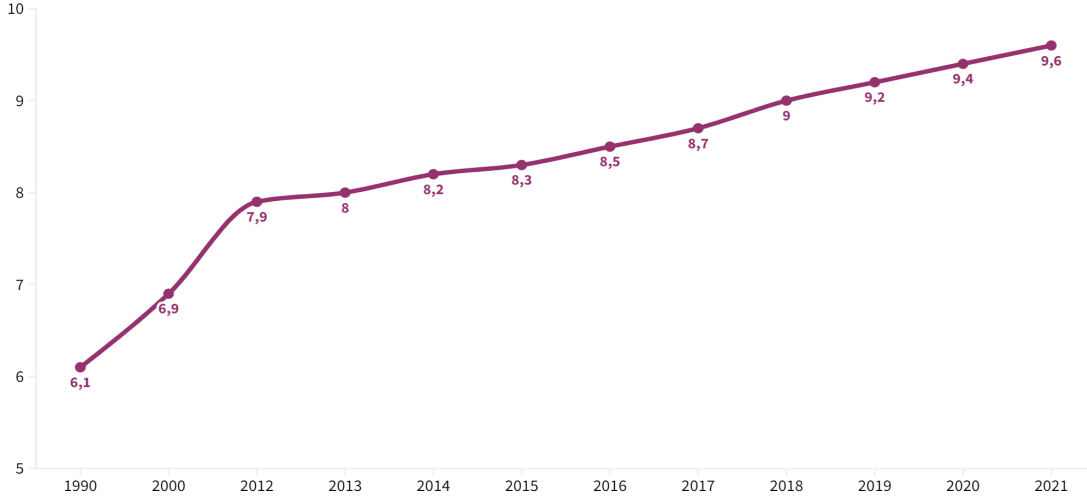
lam, 2016). Günümüzde bu oran kent lehine tersine çevrilmiştir. 1950'lerden bu yana yaşanan iç göç, kent nüfusunun yoğun şekilde artmasını sağlamıştır. TÜİK'in 2022 verilerine göre, Türkiye'de toplam nüfusun %93,4'lük kısmı il ve ilçe merkezleri gibi kent alanların-

da, %6,6'lık kısmı ise köy ve belde gibi kırsal alanlarda ikamet etmektedir. Bu da demografik yapının olduğu kadar sosyo-ekonomik yapının da hayli kısa bir sürede çok boyutlu bir değişim yaşaması anlamına gelmektedir.

Şekil 5. Nüfus İçerisinde İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köylerin Payı (%), 1927–2021

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2021'den hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 6. Dünyada Kırsal Alandaki 65 ve Üstü Yaş Nüfusun Oranı (% , 1990–2021)

Kaynak: World Bank, 2022

Türkiye’de köy sayısı bugün için 18.275’tir (T.C. İçişleri Bakanlığı, t.y.).³ Ancak 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun’la büyükşehirlerin hizmet sınırı tüm il sınırını kapsayacak biçimde belirlenmiştir. Bu illerde bulunan beldelerin belediyeleri kapatılmış ve köy tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Bu durumda büyükşehirle bağlı bir köyde ve ona bağlı köy altı iskan birimlerinde yaşayan insanlar, kentli nüfus olarak kabul edilmiştir. Böylelikle 2012 yılında toplam nüfusun %77,3’ü kent alanlarında, geriye kalan %22,7’si kırsal alanlarda ikamet ederken 14 şehrin büyükşehir belediyesine dönüştürülmesinin bir neticesi olarak 2013 yılına ait nüfus verilerine göre kent ve kır nüfus oranları sırasıyla %91,3 ve %8,7 olmuştur.

Türkiye’de çoğunlukla kırdan kente doğru vuku bulan hareketlilik kırsal alanlardaki nüfusun azalmasına ve kırsal alanlarda yaşlı nüfusun daha belirgin bir biçimde artmasına

sebebiyet vermektedir. Dünyanın birçok ülkesinde de genel olarak kırsal alanların nüfusunun azalması ve kent alanlarının nüfusunun artması yönünde eğilimler söz konusudur. BM’nin raporlarına göre, 1950’de 751 milyon insanın kent alanlarında yaşadığı, 2018 yılında ise kent nüfusunun 4,2 milyara yükseldiği belirtilmektedir. Şu an için dünya nüfusunun %55’i kent alanlarında yaşamaktadır. Bu oranın 2050 yılına kadar %68’e çıkacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2018).

Kırsal Alanda Yaşlanma

Yaşlıların kırsal alandaki hayat biçimleri ülkeden ülkeye, ülke içerisinde şehirden şehre farklılık göstermektedir. Dış faktörler yaşlıların kırsal alandaki hayatlarının nasıl devam ettiğini anlamak için yeterli olmamaktadır. Bu hususta yaşlıların gelir, yaş, sağlık, aile, eğitim ve benzeri sosyo-demografik özellikleri de kırdaki sürdürülen hayat için belirleyici olmaktadır.

3 Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri’ne göre, Türkiye’deki 1.554 köy, çok genç ve genç; 1.067 köy, olgun ve 15.587 köy ise yaşlı, çok yaşlı ve aşırı yaşlı şeklinde gruplandırılmıştı (Özgür ve Yakar, 2021, s. 17).

Türkiye'deki yaşlı nüfusun kırsal alanlarda oran bakımından daha fazla olmasının başlıca sebepleri vardır. Türkiye, bilhassa 1950'li yıllardan itibaren yoğun bir biçimde kırdan kente hareketliliğin vuku bulunduğu bir ülkedir. Bunun neticesinde vaktiyle kalıcı ya da geçici bir şekilde kent alanlarına giden insanların, asli/menşe olarak tabir edilebilecek mekan ve cemaat ile irtibatlarını sürdürdüklerini söylemek mümkündür. Bu durumda yıllar sonra 65 ve üzeri yaşa sahip olacak insanların sürdürdükleri bu bağlılık biçimleri onların kır ile irtibatlarını somut bir şekilde eyleme dönüştürmelerine sebep olmaktadır. Türkiye'de maddi imkana sahip yaşlı kesimin, kendi başlarına veya belirli kurumsal-bireysel yardımla üstesinden gelemeyecekleri bir sorun olmadığı takdirde doğup büyüdüğü kırsal alanlarda hayatlarını sürdürebildiklerini söylemek mümkündür. Ancak bu sürekliliği sekteye uğratan unsurlar arasında yaşanan coğrafya, iklim, mekan, konut, ısınma, ulaşım, iletişim, sağlık vb. gibi olumsuz etmenler devamlı bir şekilde kırsal alanda hayatın sürdürülmesini engellemektedir. Bu gibi durumlarda da yaşlı bireyler kışın kent merkezlerinde, yazın ise kırsal alanlarda hayatlarını sürdürmeyi tercih etmektedirler. Genel itibarıyla "ikili/çoklu mekan pratiği/tercihi" (Beyaz, 2022; Demirci, 2022) üzerinden şekil bulan hayatın akışı içerisinde gelir, sağlık, eş, aile, çocuk ve torun bakımı gibi unsurlar yaşlı bireylerin yıl içerisinde birden çok şehirde hayatlarını sürdürmelerine neden olmaktadır.

Yaşlıların hareketliliği gençlerde olduğu gibi iş ve eğitim odaklı olmamaktadır. İstihdam piyasası etkin olmayan yerlere giden yaşlı bireyler, itme-çekme mekanizmaları (Lee,

1966) ve yaşam döngüleri (emeklilik, eşin emekliliği, eşin ölümü, hastalık, bakım, çocuklara yakınlık, torun bakımı vd.) dahilinde daha sakin, huzurlu bir hayatı tercih edebilmekte ve şartlara göre mekan tercihinde bulunabilmektedirler. Aksine sağlık ve bakım hizmetlerinden istifade etme, çocuklara yakın olma, torunlara bakma gibi sebeplerle de yaşlılar kırdan kente doğru bir hareketlilik gerçekleştirebilmektedirler. İstanbul, Ankara gibi büyükşehirler yaşlı göçü verirken, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki ilçeler yaşlı göçü almaktadır. Aynı zamanda İstanbul'un yakınındaki Kocaeli, Sakarya, Bursa, Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir, Yalova, Çanakkale gibi iller ve Karadeniz'deki Bartın'dan Artvin'e kadar olan iller de yaşlı göçü almaktadırlar (Ermiş, 2022). Bu hareketliliğin yanı sıra Ege ve Akdeniz illeri sahip oldukları ılıman iklim özellikleri, sakin ve görece ucuz yaşam koşulları sebebiyle Avrupa ülkelerinden, Rusya ve Ukrayna'dan yabancı yaşlı göçü de almaktadır.

Bu minvalde Türkiye'de yaşlıların kırsal alanlara yönelmeleri iki ana eğilim üzerinden gerçekleşebilmektedir. İlki, doğup büyüdüğü kırsal alanlarla irtibatı sürdürenlerin çoğunlukla emekli olduklarında bu alanlara gidip yerleşmeleri şeklinde olmaktadır. İkinci ise dünyanın farklı ülkelerinde de olduğu üzere, yaşlı bireyler, güneşli gün sayısı fazla olan, sakin, temiz havaya ve uygun iklim koşullarına sahip, sosyo-kültürel imkanlara, sağlık hizmetlerine erişim vb. özellikleri olan yerlere doğru refah temelli hareketlilik gerçekleştirebilmektedir. Bu örüntü için yaşlı bireyler, bu yerlere yerleşmeden evvel tatil deneyimleri, sosyal ilişkiler, çevresel imkanlar, gelire uygunluk, mülk sahipliği gibi unsurları hesaba katabilmektedirler.

Türkiye özelinde yaşlıların kırsal alanlarda kurdukları bu ilişki örüntüsü, “alternatif yaşam yeri arayışı” (Ermiş, 2022) şeklinde tarif edilebilir. Bu arayışta, doğduğu kırsal alana dönüş şeklinden çok başka bir yere mensup olunmasına rağmen belirli gelire, sosyo-ekonomik seviyeye erişmiş olan yaşlı bireylerin genellikle daha kaliteli hayat imkanları için Ege ve Akdeniz sahil kesimindeki kırsal alanlarda hayatlarını sürdürme pratikleri söz konusudur. İklim şartları, güneşli gün sayısı, sosyalleşme niteliği, kalabalık şehirlerden uzak olma, ortalama kırsal alanlara göre kent imkanlarından daha fazla istifade edebilme ihtimali ve benzeri sebeplerle yaşlı bireyler herhangi bir hatıra ve hafıza arka planına sahip olmadan kırsal alanlarda hayatlarını sürdürebilmektedirler. Nasıl büyükşehirler yaşam fırsatları adına genç nüfusu çekiyorsa bu tür kırsal alanlar da yaşam kalitesi adına yaşlıları çekmektedir.

Her iki örüntü dahilinde yaşlı bireylerin muhtelif sebeplerle yıl içerisinde birden çok mekanda bulunmaları da söz konusu olabilmektedir. Birden çok mekanda hayatın sürdürülmesi hali ise çoğu kez yazın kırsal alanlarda kışın ise kent alanlarında bulunma şeklinde tezahür edebilmektedir. Bilhassa COVID-19 salgını sürecinde ve sonrasında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve benzeri büyükşehirlerin yakınındaki şehirlerde ikincil ikamet biçiminde bir hayatın oluşturulduğu da gözlemlenmektedir. Salgın döneminde esasen bu çoklu mekan pratiklerine yönelik bir destek olmamış; kendiliğinden gelişen bir hareketlilik görülmüştür. Ancak bu hareketliliğin canlı bir şekilde sürdürülebilmesi için emeklilik sistemiyle bağımsız gelirin, sağlık ve ulaşım imkanlarının, başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bakanlığa bağlı Engelli ve Yaş-

lı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmak üzere kamu kurumlarının, mahalli idarelerin ve sivil toplum kuruluşlarının oluşturdukları politikalar ve sundukları destekler de gereklidir.

Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşlılık konusunda vazifeli kurumlarının birçok faaliyeti mevcuttur. 11. Kalkınma Planı (2019-2023) dahilinde Özel Yaşlanma İhtisas Komisyonu kurularak Türkiye'nin yaşlanan bir nüfus yapısına sahip olduğu gerçeğine uygun politikalar geliştirilmesi için alınması gereken tedbirler raporlaştırılmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2019). 12. Kalkınma Planı (2024-2028) dahilinde de Aktif Yaşlanma başlığı altında Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2022). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Yaşlı Destek Programı (YADES) kapsamında evde bakım, gündüz bakımı, evde sağlık, seyahat destekleri, manevi destek gibi hizmetler sunulmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Bakanlık, yaşlıların bakımı için tesisler kurmanın yanında nesiller arası iletişimi canlı tutabilmek için yerinde yaşlanma çerçevesinde yaşlıların ailelerinin yanında bakım hizmeti almaları için de destekler vermektedir. Ancak kırsal eşitleme veya tek başına yaşayan yaşlılar için bu türden desteklerin kıymeti fazlalaşmakta, kırsal yaşlılar çoğu kez kentlerde yaşayan çocuklarının yanlarına taşınmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu plan, program, politika ve hizmetlerde kent ve kır ayrımları belirgin olmamaktadır. Genel olarak yaşlılara yönelik politika ve hizmetler görülmekle beraber özel olarak kırsal alanda hayatlarını sürdüren yaşlılar için oluşturulmuş bir politika söz konusu değildir. Bu hususta da mahalli idareler ve sivil toplum örgütleri devreye girmektedir. Ancak her

mahalli idare yaşlılara hizmet götürme hususunda belirli standartlara sahip değildir. Türkiye’de 81 ilin 30’u büyükşehir statüsündedir. Böylelikle il sınırları büyükşehir belediyelerin hizmet alanı olarak kabul edilmekte, köy idari birimi bu illerde resmî olarak var olmamaktadır. Geriye kalan 51 ilde ise köy, belde vb. statülere sahip idari birimler mevcut olmakla birlikte, il ve ilçe belediyeleri oy vb. kaygılardan ötürü kırsal alanlara hizmet götürmekte çekimser kalmaktadır. Çoğunlukla belirli bir hizmet standardına sahip olmayan bu belediyelerin hizmetlerinin eksikliği çoğu durumda yaşlı bireyleri olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında bilhassa kırsal alanlarda yaşlılar için faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri de ne yazık ki yeterli sayıda değildir.

TÜİK’in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’nın (2021) verilerine göre, yaşlı nüfus için yoksulluk oranı 2021 yılında %11,4’tür. Bu giderek artan bir oran olarak dikkat çekmektedir. Yaşlılar arasında ise yoksul yaşlı kadınların nüfusu (%12,6) erkeklere (%9,9) göre daha fazladır (TÜİK, 2022). Bu da kadınlar için yaşlılığın daha zor olduğunu ifade eder. TÜİK’in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na göre yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı 2017 yılında %12,2 iken 2021 yılında %11,3 olmuştur. Yaşlanma sürecinin toplumla daha az entegre bir rutin ve daha pasif bir katılıma evrilme ihtimali vardır. Erkeklerde %18,6, kadınlarda ise %5,4 olan işgücüne katılımın aksine yaşlı nüfustaki işsizlik oranı %3 olmuştur. Çalışan yaşlı nüfusun %64,3’ü tarım, %27,3’ü hizmet, %6,3’ü sanayi ve %2,1’i ise inşaat sektörlerinde yer almıştır (TÜİK, 2022).

Kırda hayatını sürdüren yaşlıların büyük kesimi emekli maaşları ile geçimini sürdür-

mektedir. Emekli maaşı dışında dul ve yetim aylığı, yaşlılık aylığı gibi sabit gelirlerin yanında tarım, kira ve benzeri gayrimenkul gelirleri de yaşlıların kırda hayatlarını sürdürebilmeleri için önem arz etmektedir. Hatta kırda yaşayan yaşlıların, çocuklarının onlara sunduğu maddi destekten daha fazlasını, kentte hayatlarını sürdüren, eğitim alan veya iş kuran çocuklarına ve torunlarına sağladığından bahsetmek mümkündür. Bu katkı sadece para gönderme şeklinde olmamakta, çoğu kez hasat sonunda toplanan mahsuller de çocuklar arasında taksim edilebilmektedir (Güler vd., 2015).

Sonuç

Türkiye’de son 20 yılda yaşlılara yönelik geliştirilen sosyal politikalar ve bu amaçla sunulan hizmetler geçmişe kıyasla çok daha ileri seviyededir. Ancak bu seviyenin de daha iyi ve daha verimli bir hal alması gerekmektedir. Bu doğrultuda başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aktif bir rol üstleniyor olmasına rağmen Türkiye’nin yaşlılıkla ilgili en büyük sorunlarından biri toplumun refahının yükselmeden, yani zenginleşmeden yaşlanıyor olunmasıdır. Bu durum kırda hayatını sürdüren yaşlılar için çok daha önemlidir. Çünkü Türkiye’de sayısal olarak yaşlanmanın kent alanlarında daha fazla görülmesinin aksine az nüfuslu kır alanları, yapısal yaşlanmanın ileri aşamasındadır. İlerleyen süreçte bu bölgelerde yaşlılığın daha da artacağı tahmin edilebilir ve bununla ilişkili olarak muhtemel sorunlarla başa çıkmanın yolları şimdiden hesap edilmelidir.

Öneriler

- Yaşlanma olgusuyla ilgili gerekli teşhislerin yapılabilmesi için yaşlılık ve kırdaki yaşlılarla alakalı çok daha detaylı veri setlerine ve araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda yaşlılıkla alakalı bilimsel çalışmaların artması gerekmektedir.
- Akademi eksenli araştırmaların yanı sıra alanda faaliyet gösterecek sivil toplum kuruluşlarının artması çok önemlidir.
- Kırsal alanda hayatını sürdüren yaşlıların durumları sistematik şekilde takip edilmelidir. Seçim bölgelerine dahil olmayan kırsal alanlara hizmet götürmek zorunda hissetmeyen il belediyelerinin bıraktığı hizmet boşluğu diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla giderilmelidir.
- Kırsal alanda yaşlılara sunulan hizmetlerin daha verimli ve bu hizmet maliyetinin etkin olabilmesi için ilgili bakanlıklar, mahalli idareler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Yaşlıların sağlıklı, aktif ve yerinde yaşlanmalarını mümkün kılmak gerekmektedir. Bu amaçla yerel hizmetlerin sürdürülmesinin çok maliyetli olabileceği durumlarda, kırsal kesimdeki yaşlıların sağlık başta olmak üzere özel ihtiyaçlarına yönelik mobil hizmetler artırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Bilhassa tek başına yaşayan yaşlılar için kurumsal ya da bireysel eşleştirmeler (koruyucu birey ya da aile) yapılabilir.
- Yaşlıların ihmal ve istismar edilme ihtimalinin önüne geçmek için, profesyonel olmayan kişilere bağımlı hale gelmeleri engellenmelidir. Bunun yanı sıra yaşlılara yönelen fiziksel, ruhsal ve siber zorbalık içeren söz ve eylemleri önleyici mekanizmalar işler hale getirilmelidir.

- Kırsal alanlardaki yaşlıların kentsel alanlardaki yaşlılarla aynı yaşam kalitesine ulaşmalarına yardımcı olacak koşulların artırılması, yaşanılan bölgede bu tür imkanlar yoksa oluşturulması gerekmektedir. Ekseriyetle kentlerde yoğunlaşan sivil toplum faaliyetlerinin kırsala doğru yaygınlaşması şarttır. Bu doğrultuda, gençlerle yaşlılar değerlilik ve ortaklık kazandıracak faaliyetlerde eşleştirilebilir, böylece yaşlıların yerinde desteklenmeleri için gerekli imkanların sağlanmasına çalışılabilir.
- Tarım ve hayvancılıkla ilgilenmesi mümkün olan yaşlıların bu gayretleri desteklenmeli, muhtelif sebeplerle ve geçici sürelerde kente gitmek zorunda olan yaşlıların tarla, bahçe, bağ ve hayvanlarını emanet edebilecekleri mekanizmalar kurulmalıdır. Böylelikle kırdaki yaşlılar tarım ve hayvancılık faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalmadan kentle olan ailevi, sosyal ve kültürel ilişkilerini canlı tutabilir.
- Kırsal alanlarda tarım ve hayvancılıkta göçmenlerin çalıştırılması Türkiye’de gayriresmî biçimlerde gerçekleşmektedir. Gerekli yasal tedbir ve güvenlik kuralları çerçevesinde evde bakım hizmetlerine ihtiyaç duyan yaşlılar ve iş arayan göçmen aileler bir araya getirerek bu iki kesimin resmî yollarla ve kontrollü biçimde bir araya getirilmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Granier, A., Laure, M., ve McEldowney, J. (2020). *Older people in the European Union's rural areas: Issues and challenges*. Brussels: European Parliamentary Research Service.
- Beyaz, C. (2022). *Göç ve aidiyet: Kırsal göçmenin memleketine bağlılığını sürdürme mücadelesi*. İstanbul: Matbu Kitap.
- Demirci, E. Y. (2022). Gurbetçilikten çoklu yerleşim tercihlerine Doğu Karadeniz bölgesinde nüfus, göç ve geri dönüş. *Van Yüzcü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 58, 53-67.
- Ermış, S. (2022). *Profili, motivasyonu ve yer seçimi bakımından yaşlı göçleri: Datça (Muğla) örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı.
- Güler, Z., Doğançan, Ö. ve Güler, N. (2015). Arafta kalan yaşlılar: Kırdan-kente göç'ün yaşlılara etkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 52(2), 685-713.
- Kiss, M., Laaninen, T., Margaras, V., Zamfir, I., Laure, M., Granier, A. ve Atanassov, N. (2020). *Demographic outlook for the European Union 2020*. Brüksel: European Parliamentary Research Service.
- Kurtkapan, H. (2018). *Kentte yaşlılık ve yerel yönetim uygulamaları*. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- McCracken, K. ve Phillips, D. R. (2005). International demographic transitions. *Ageing and place: Perspectives, policy, practise*, (Eds.) G. J. Andrews ve D. R. Phillips. London: Routledge. 36-60.
- Özgür, E. M. ve Yakar, M. (2021). Coğrafya önemlidir!: Nüfus yaşlanmasına mekânsal bir perspektiften bakmak. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 3-29.
- Sağlam, S. (2016). 1923-1950 yılları arasında Türkiye'de kent ve kentleşme olgusu. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 257-274. Doi: 10.18368/IU/sk.09525
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü. (2023). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri. www.aile.gov.tr. <https://www.aile.gov.tr/yayinlar/raporlar/engelli-ve-yasli-hizmetleri/> adresinden erişilmiştir.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (t.y.). Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri. www.e-icisleri.gov.tr. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkildariBolumleri.aspx> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2020). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani-Ozel-Ihtisas-Komisyonlari-El-Kitabi-08122022.pdf> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2022a). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2021*. Data.tuik.gov.tr. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581#:~:text=T%C3%BCrkiye> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2023a). *İstatistiklerle yaşlılar, 2022*. Data.tuik.gov.tr. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2022-49667#:~:text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfusun%20i%C5%9F%C3%BCc%C3%BCne%20kat%C4%B1ma%20oran%C4%B1> adresinden erişilmiştir.
- UNFPA. (2019). *Ageing*. Unfpa.org. <https://www.unfpa.org/ageing> adresinden erişilmiştir.
- United Nations. (2018, May 16). *68% of the world population projected to live in urban areas by 2050, Says UN*. United Nations Department of Economic and Social Affairs; United Nations. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> adresinden erişilmiştir.
- United Nations. (2019). *Global Issues: Ageing*. United Nations. <https://www.un.org/en/global-issues/ageing> adresinden erişilmiştir.

İLKE POLİTİKA NOTU

Kırda Yaşlanma ve Güncel Tezahürleri

United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022 Summary of Results*. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf adresinden erişilmiştir.

World Bank. (2022). Population ages 65 and above (% of total population) | Data. [Data.worldbank.org. https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS?most_recent_value_desc=true](https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS?most_recent_value_desc=true) adresinden erişilmiştir.

Yakar, M. ve Özgür, E. M. (2022). Türkiye’de nüfus yaşlanması, yerel düzeyde tehlike çanları çalıyor. *Coğrafya Dergisi*, 44, 231-250.

Yüceşahin, M. M. (2011). Küresel bir süreç olarak demografik dönüşüm: Mekansal bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 11-27.

Dünya nüfusu her geçen gün yaşlanmakta ve 65 ve üzeri yaşa sahip nüfus grubu, diğer yaş gruplarına göre daha hızlı bir şekilde artmaktadır. Dünya nüfusu giderek yaşlanırken Türkiye'deki gidişat da çok farklı değildir. Türkiye yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına doğru seyir izleyen bir nüfus yapısına evrilmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'de çoğunlukla kırdan kente doğru vuku bulan hareketlilik kırsal alanlardaki nüfusun azalmasına ve kırsal alanlarda yaşlı nüfusun daha belirgin bir biçimde artmasına sebebiyet vermektedir. Bu hususta yaşlıların gelir, yaş, sağlık, aile, eğitim ve benzeri sosyo-demografik özellikleri kırdaki sürdürülen hayat için belirleyici olmaktadır.

Kırdaki yaşlanmanın ele alınacağı bu politika notunda, kırdaki hayatını sürdüren ve sürekli kırdaki ikamet etmesine de kırsal alan ile irtibatlı olan yaşlı nüfusun durumu ele alınmaktadır. Bu amaçla öncelikle yaşlılıkla ilgili dünyadaki ve Türkiye'deki güncel verilere değinilmekte ve yaşlılığın durumu ortaya konulmaktadır. Türkiye'deki ilgili kamu kurumlarının yaşlılara yönelik politikalarına; dünyadaki yaşlanma oranına ve Türkiye'de kırsal alandaki idari değişimlere vurgu yapılarak kırsal nüfus ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Politika notunda, Türkiye'deki kır ve kent arasında vuku bulan yaşlı hareketliliği örüntüleri ifade edildikten sonra kırsal alandaki yaşlılığın boyutları incelenerek kırdaki yaşlanmanın ortaya çıkarabileceği muhtemel sorunlara çözüm önerileri getirilmektedir.